

ім. Станіславського і Немировича-Данченка; заслужений артист Росії В. Абакумов – соліст Челябінського театру опери та балету ім. М. Глінки; зіркою естради став Гаррі Гольді та інші.

Пам'ять про видатного педагога з Росії Володимира Шушліна сьогодні високо шанують у Китаї. Шанхайська музична школа, де він працював у 1930-х роках, носить його ім'я. Професор Хебейського педагогічного університету (знаходиться в м. Шицзячжуан) Ма Цзи Син, відповідаючи на запитання преси, сказав: «У 20-х роках ХХ ст. в Китаї працював співак, соліст Імператорського Маріїнського театру Володимир Шушлін. Саме він познайомив Китай з серйозним вокалом і заклав основи китайської академічної вокальної школи» [8, с. 10]. Відомий китайський композитор Хе Лютин назвав Володимира Шушліна основоположником китайського вокального співу. У світі вокального мистецтва Китаю ім'я Шушліна стало еталоном педагога, а його мистецтво – еталоном європейського класичного співу.

ЛІТЕРАТУРА

1. «Бирюч Петроградских государственных театров» журнал. – Петербург, 1918. – №5–9.
2. «Бирюч Петроградских государственных театров» журнал. – Петербург 1919. – №2.
3. Кудрявцева Е. Михаил Георгиевич Климов / Елена Кудрявцева // Деятели хорового искусства Санкт-Петербургской консерватории. – СПб., 1993. – С. 15–32.
4. Лю Цзинь К вопросу о влиянии русских музыкантов на становление оперной культуры в Китае / Цзинь Лю. – СПб, 2009 : Российский гос. пед. университет им. А. Герцена. – С. 26–31.
5. Сунь Чжаожунь. Первые постановки опер П. Чайковского «Пиковая Дама» и «Евгений Онегин» на китайской сцене (к проблеме освоения зарубежного репертуара) / Чжаожунь Сунь // Известия Российского государственного педагогического университета им. Герцена. – Санкт-Петербург, 2011. – №131. – С. 316–321.
6. Фишер С. В Китае повсеместно изучается искусство / Фишер С. // «Советская Чувашия». – Чебоксары, 07.09.2011. – [Режим доступа] sovch.chuvashia.com/?p=46325
7. Юй Цинну. Вспоминая Шушлина / Цинну Юй : на кит. яз. – Пекин, 1996. – 120 с.
8. Яо Вэй Вокальное профессиональное образование в Китае в 20–30 гг. ХХ в. / Вэй Яо // Каспийский регион: политика, экономика, культура. – Вып. 2. – Астрахань, 2012. – С. 300–304.

УДК 78.07 (477)

О. Г. ЛЕГКУН

ХОРОВЕ МИСТЕЦТВО ПІВДЕННО-ЗАХІДНОЇ ВОЛИНИ 20–30-Х РОКІВ ХХ СТОЛІТТЯ

У статті розглянуто маловисвітлені сторінки хорового мистецтва Південно-Західної Волині 20–30-х років ХХ століття. Досліджено роботу хорових колективів, проаналізовано концертно-гастрольну діяльність артистів та її вплив на розвиток музичної культури Волині.

Ключові слова: Кременеччина, хорове мистецтво, хорові колективи, репертуар, концерти.

О. Г. ЛЕГКУН

ХОРОВОЕ ИСКУССТВО ЮГО-ЗАПАДНОЙ ВОЛЫНИ 20–30-Х ГОДОВ ХХ ВЕКА

В статье рассмотрено малоосвещенные страницы хорового искусства Юго-Западной Волины 20–30-х годов ХХ века. Исследовано работу хоровых коллективов, проанализировано

концертно-гастрольную деятельность артистов и её влияние на развитие музыкальной культуры Волини.

Ключевые слова: *Кременеччина, хоровое искусство, хоровые коллективы, репертуар, концерты.*

O. H. LENKUN

CHORAL ART OF SOUTH-WEST VOLYN OF THE 20–30-TH YEARS OF THE XX CENTURY

In the article the little lighted page of choral art of South-West Volyn of the 20–30-th years of the XX century is examined. The work of choral collectives is investigated, concerto-tour activity of artists and their influence on development of musical culture of Volyn is analysed

Key words: *Kremenechchyna, choral art, choral collectives, repertoire, concerts.*

Наукове дослідження загальноукраїнського культурно-мистецького процесу вимагає ґрунтовного вивчення його регіональних особливостей. Кінець ХХ – початок ХХІ століття характеризується зростанням зацікавленості мистецтвознавців проблемами розвитку культури і мистецтва в різних регіонах України, що сприяє осмисленню загальноукраїнської культури.

Південно-Західна Волинь – надзвичайно багатий історичними, освітніми та культурними традиціями край. У 20–30-ті роки ХХ століття мистецтво регіону набуло особливого розвитку: розширилася сфера музичної діяльності культурно-просвітницьких товариств, збагатився спектр функціонування різних форм гастрольно-концертного життя, зазнала реформування музична освіта в навчальних закладах та були закладені основи професійного музичного виконавства. Проте хорове мистецтво було найбільш демократичним і доступним широкому загалу.

Культурно-мистецьке життя краю 20–30-х років ХХ століття відображено у наукових працях І. Гринчук [1], З. Ольшевської-Баєри [16], О. Панфілової [10], Г. Чернихівського [12], П. Шиманського [13] та інших. Однак актуальною залишається проблема цілісного підходу до висвітлення діяльності хорових колективів Південно-Західної Волині 20–30-х років ХХ століття.

Мета статті – деталізувати відомі раніше та недосліджені факти, пов'язані з хоровою діяльністю колективів Південно-Західної Волині, та висвітлити їхню роль у культурно-мистецькому житті краю.

Політичне та культурно-освітнє життя Волинського краю 20–30-х років ХХ століття було складним і неоднозначним. За умовами Ризького мирного договору (1921 р.) південно-західна частина Волині ввійшла до складу Другої Речі Посполитої. Проводячи політику окатоличення, польська влада всіляко утискала українську інтелігенцію, забороняла все, «що свідчило про їх національну своєрідність та окремішність» [11, с. 25]. Але все-таки українці отримали можливості для свого національно-культурного розвитку. Товариство «Просвіта» стає найголовнішим фактором у розвитку української нації, «речником культурно-освітніх змагань українського народу» [4, арк. 3].

Одним із головних напрямів просвітнянських осередків було хорове мистецтво. Колективи, що працювали майже у всіх філіях, створювалися на базі місцевих церковних хорів або виступали спільно з драматичними гуртками при постановці вистав. Поповнивши свій репертуар українськими народними піснями, творами М. Леонтовича, К. Стеценка, М. Лисенка, вони стають активними учасниками літературно-музичних вечорів, концертів, присвячених різним пам'ятним датам та ювілеям.

Щороку «Просвіта» широко відзначала дні народження та смерті Т. Шевченка, Лесі Українки, І. Франка, Ю. Словацького, незмінними учасниками яких були драматичні та хорові колективи. Взаємопроникнення музичного й драматичного мистецтва, мистецтва художнього слова проявлялося у відзначенні цих дат. Величаво відзначалися на початку березня Шевченківські свята, які ставали яскравим свідченням великої любові до Кобзаря, відданості національній ідеї.

Завдяки збереженим архівним документам маємо можливість ознайомитися з програмою Шевченківського вечора у Почаєві, який відбувся в 1932 році. Урочистості проходили у приміщенні «Червоного готелю» (тепер духовна семінарія). Реферат про Тараса Шевченка, його життя і творчість виголосив активний член Почаївського товариства «Просвіта» О. Волошин. У виконанні хорового колективу під керівництвом С. Жука прозвучали «Учітеся, брати мої», «Ой діброво, темний гаю», «Світе тихий», «Сонце заходить», «Заквітчали дівчато-нька», «Заповіт». Театральний колектив виступив із постановкою п'єси «Батраки» [6, арк. 31].

Рада Кременецького товариства «Просвіта» рекомендувала урочисто відзначити 10-річчя від дня смерті І. Франка, включивши у виступи хорових колективів твори на його слова: «Вічний революціонер», «Пісне моя, ти підстрелена пташко», «Як почуєш вночі» [5, арк. 94], а у програму «Свята «Просвіти» – «Учітеся, брати мої», «Ой горе тій чайці», «Журавлі», «Зелена та ліщинонька», «Заповіт», «Ще не вмерла Україна» [5, арк. 167].

Національні свята й інші культурно-масові заходи, які відзначалися по всій Волині, сприяли розвитку свідомості українців, формували почуття національної гідності.

Повітове товариство «Просвіта» плідно співпрацювало з навчальними закладами Кременця. Так, у 1924 році Комітет із влаштування Шевченківського свята звернувся до педагогічної ради Кременецької духовної семінарії з проханням дозволити учням відвідувати співанки для підготовки концерту пам'яті Т. Шевченка [3, арк. 211]. Учні Кременецької української гімназії брали участь у проведенні академії на честь Т. Шевченка, яка відбулася 1932 року [7, арк. 12], а в 1933 р. на Шевченківському вечорі, підготовленому учнями української гімназії, прозвучала кантата «Умер поет» М. Вериківського, яку виконав хор гімназистів [7, арк. 13].

Отож, проведені заходи, у яких активними учасниками були учні, свідчать про те, що молодь краю підтримувала й виявляла пошану до визначних діячів, поетів і композиторів, пропагувала українську хорову культуру серед населення.

Неодноразово виступали перед жителями Кременця хор повітового Союзу кооперативів (кер. А. Герасименко) та хор Союзу кооперативів (кер. І. Капітонець). Їхній репертуар складався із українських народних пісень, творів М. Лисенка, К. Стеценка, О. Кошиця, М. Леонтовича. Нерідко ці колективи виступали з благодійними концертами. Так, 25 червня 1922 року відбувся концерт, кошти від якого були передані у фонд охорони української дитини [8, арк. 23]. У виконанні хорів прозвучали «Ой послалась доріженька» К. Стеценка, «Ой з-за гори, з-за лиману», «Гей, ізгадайте» М. Лисенка, «Ой пряду, пряду», «Зашуміла ліщинонька» М. Леонтовича, «Зібрав батько кумпанію», «Дуб на дуба похилився», «Коли б мені, Господи» Г. Давидовського та ін.

Проте слід зазначити, що у 20–30-ті роки на теренах Південно-Західної Волині бракувало хороших диригентів й хорового репертуару, що позначалося на роботі аматорських колективів. Хористи відвідували репетиції тільки в разі необхідності проведення якогось заходу. Щоби надати фахову допомогу керівникам хорів, дубенська «Просвіта» у 1925 році з ініціативи С. Козицького організувала місячні диригентські курси, на яких викладав відомий композитор С. Людкевич [11, с. 59]. Незважаючи на високу плату за навчання (15 злотих), бажаючих поглибити свої знання з теорії й практики пісенного мистецтва було багато [11, с. 78].

У літописі гастрольного життя Волині 20–30-х років ХХ століття знаходимо чимало відгуків про виступи артистів Львівського оперного театру, Волинського українського театру під керівництвом М. Певного, хору Д. Котка. Є. Гаше високо оцінює талант диригента, який володіє надзвичайним чуттям краси творів і дуже оригінальними та цікавими способами їх інтерпретації [14, с. 410]. Досконалий підбір голосів, старанно опрацьований репертуар, високий артистичний рівень виконання, надзвичайна і оригінальна інтерпретація творів створювали потужне враження на публіку. Після розпаду колективу Котко завітав на Волинь у 1937 році з новим складом хористів, проте їхні виступи не мали такого успіху, як у попередні роки.

Велику популярність на Кременеччині мав вчительський хор м. Кременець під керівництвом І. Гіпського. Цей колектив неодноразово виступав із концертами перед місцевими жителями, а також у сусідніх Шумську, Почаєві, Вишгородку, Вишнівці, Смізі. Постійним концертмейстером була вчителька фортепіано Кременецького ліцею М. Левицька. У 1937 році хоровий колектив відзначив п'ятиріччя своєї діяльності. У концертній програмі прозвучали різнохарактерні твори як українських, так і зарубіжних композиторів: С. Монюшка «Голубонь-

ка», «Сільська серенада», Л. Бетховена «Гімн ночі», Ф. Шуберта «Липа», М. Лисенка «Василечку», С. Танєєва «Схід сонця», Машинського «Мазур», Віковіча «Мручкові байки», а також твір для мішаного хору та соліста «Сивий коню» І. Гіпського на слова А. Асника [15, с. 190].

Творчою активністю вирізнявся хорівий колектив с. Дермань (кер. І. Аркадієв). Учасники хору брали активну участь у громадському та культурному житті села, супроводжували церковні відправи. Репертуар хорового колективу поєднував церковну музику, українські та польські пісні, обробки українських композиторів М. Лисенка, М. Леонтовича, К. Стеценка. Під керівництвом І. Аркадієва учасники дерманського хору у 1929 році поставили оперу С. Гулака-Артемівського «Запорожець за Дунаєм». І. Аркадієв, володіючи прекрасним баритоном, виконував роль Івана Карася, жіночі партії репрезентували Тетяна та Галина Демидюки та Ю. Максимович. За активну концертну діяльність колектив був нагороджений у 1930 році поїздкою до м. Познань на Всепольський огляд сільських хорів [8, с. 28].

З метою популяризації хорового мистецтва у 1930 році кураторія Волинського шкільного округу видала наказ про організацію народних хорів, які б у своїй діяльності забезпечували артистично-культурне виховання громадськості шляхом розвитку народного мистецтва, передусім пісні [2, арк. 2]. Як зазначив керівник Кременецького шкільного інспекторату Б. Робак, у Кременецькому повіті станом на 1934 рік працювало 12 хорів Кола сільської молоді, 4 хори відділів Стрілецьких об'єднань, 23 хори Кола колишніх вихованців, 7 хорів, які були організовані згідно з інструкцією кураторії Луцького шкільного округу в Рівному, 7 вчительських хорів при районних конференціях [17, с. 93], що демонструє популярність хорового мистецтва у Південно-Західній Волині.

Щорічні повітові конкурси, які перетворювалися на велелюдні концерти хорового мистецтва, сприяли популяризації кращих зразків української та польської музики, залученню волинян до хорової музичної культури. Так, у пісенному конкурсі, який відбувся в Луцьку в 1929 році, брали участь 5 українських і 2 польських колективи з Староселя (Ратнівський повіт), Полонки й Улаників (Луцький повіт), Облапів (Ковельський повіт), Бережців і Загайців (Кременецький повіт), Ліпників (Костопільський повіт). Переможець – хорівий колектив із с. Бережці – був нагороджений поїздкою у м. Познань, де показав обряд проведення волинського весілля.

Помітною подією у мистецькому житті Волині став Кременецький конкурс хорів Кола сільської молоді (1938 р.), у якому брали участь колективи з Дунаєва (кер. І. Бичковський), Матвіївців (кер. І. Лачук), Великого Кунинця, Кушлина, Кімнатки (кер. В. Гаськевич), Старого Почаєва, Жолобів (кер. А. Голубовський). У склад журі входили місцеві хорові диригенти: М. Осько, Ф. Кульчинський, В. Серафимович та Л. Березовський. За традицією конкурс розпочався із виконання хору «Де згода в сімействі» з опери «Наталка Полтавка» М. Лисенка (кер. І. Гіпський). На конкурсі звучали обов'язкові твори С. Монюшка «Кум і кума» та М. Леонтовича «Зелена та й ліщинонька».

Кременецький конкурс хорів зібрав велику кількість слухачів як з міста, так і віддалених сіл. Подібні заходи сприяли розвитку та пропаганді хорового виконавства, підвищенню професійного рівня колективів, пожвавленню концертного життя на Волині.

Отже, розвиток хорового мистецтва Південно-Західної Волині 20–30-х років ХХ століття головним чином базувався на діяльності аматорських хорових колективів, які функціонували у більшості сіл, оскільки вони за своєю формою були найбільш доступні для широкого загалу. Щорічні повітові конкурси, які перетворювалися на велелюдні концерти хорового мистецтва, сприяли популяризації кращих зразків української та польської музики, залученню волинян до хорової музичної культури.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гринчук І. Музично-просвітницькі традиції Кременця в контексті культури Волині та Галичини / Ірина Гринчук, Олена Горбач // Кременецький ліцей у контексті розвитку освіти, науки та культури на Волині в першій третині ХХ ст. : [зб. наук. праць / наук. ред. Багнюк А., Савелюк Н.]. – Тернопіль : Терно-граф, 2009. – С. 117–124.

2. Державний архів Тернопільської області (далі – Держархів Тернопільської обл.), ф. 222, оп. 1, спр. 867, 22 арк.
3. Держархів Тернопільської обл., ф. 348, оп. 1, спр. 16, 226 арк.
4. Держархів Тернопільської обл., ф. 348, оп. 1, спр. 83, 7 арк.
5. Держархів Тернопільської обл., ф. 348, оп. 1, спр. 94, 217 арк.
6. Держархів Тернопільської обл., ф. 348, оп. 1, спр. 101, 31 арк.
7. Держархів Тернопільської обл., ф. 348, оп. 1, спр. 324, 23 арк.
8. Держархів Тернопільської обл., ф. 348, оп. 1, спр. 458, 194 арк.
9. Єфімчук Ф. Нариси історії дерманських шкіл / Ф. Єфімчук. – Дермань : [б. в.], 2002. – 112 с.
10. Панфілова О. Г. Мистецьке життя Кременеччини 20–30-х років ХХ століття : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. мистецтвознавства : спец. 26.00.01 «Теорія та історія культури» / Олександра Георгіївна Панфілова. – Івано-Франківськ, 2009. – 16 с.
11. Савчук Б. Волинська «Просвіта» / Б. Савчук. – Рівне : Ліста, 1995. – 149 с.
12. Чернихівський Г. Кременеччина від давнини до сучасності / Гаврило Чернихівський. – Кременець : Папірус, 1999. – 320 с.
13. Шиманський П. Й. Музичне життя Волині 20–30-х років ХХ століття : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. мистецтвознавства : спец. 17.00.03 «Музичне мистецтво» / Петро Йосипович Шиманський. – Київ, 1999. – 11 с.
14. Gache J. Koncerty Ukraińskiego Chóru Dm. Kotki w Krzemieńcu / Jerzy Gache // Życie Krzemienieckie. – 1936. – № 10. – S.409–410.
15. Gipski J. Koncert chóru nauczycielskiego / Jan Gipski // Życie Krzemienieckie. – 1937. – № 9. – S. 189–190.
16. Olszewska-Bajera Z. Muzyczne ognisko wakacyjne w Krzemieńcu 1928–1939) w relacjach i wspomnieniach uczestników / Zofia Olszewska-Bajera // Кременецький ліцей у контексті розвитку освіти, науки та культури на Волині в першій третині ХХ ст. : [зб. наук. праць / наук. ред. Багнюк А., Савелюк Н.]. – Тернопіль : Терно-граф, 2009. – С. 142–150.
17. Robak B. ...Leć pieśni wdal – o leć! jak grzmot!.. / B. Robak // Zycie Krzemienieckie. – 1934. – № 3. – S. 92–94.

УДК 78.421

Т. О. МОЛЧАНОВА

КОНЦЕПТУАЛЬНА ЕТИМОЛОГІЯ ТА КУЛЬТУРОЛОГІЧНІ ПЕРЕДУМОВИ СТАНОВЛЕННЯ ФАХУ ПІАНІСТА-КОНЦЕРТМЕЙСТЕРА

У статті досліджено питання соціокультурних передумов становлення фаху піаніста-концертмейстера, етимологія дефініцій «капельмейстер», «клавірист», «акомпанемент», «акомпаніатор», «акомпанування», «супровід», «концертмейстер», «корепетитор», «артист камерного ансамблю», «тапер», «піаніст-ілюстратор музики», «концертмейстер-ілюстратор». Розглянуто їхні рольові функції, детермінанти схожості та відмінності. Охарактеризовано тенденції їх використання.

Ключові слова: *дефініція, концертмейстер, капельмейстер, клавірист, акомпанемент, акомпаніатор, акомпанування, супровід, корепетитор, артист камерного ансамблю, тапер, піаніст-ілюстратор музики, концертмейстер-ілюстратор.*